

УДК 371.126:373.2-042.2:37.043

Мельник Н.І.,

доцент кафедри дошкільної освіти

Педагогічного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидат педагогічних наук

ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ У ЗМІСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

У статті актуалізовано проблему іншомовної компетентності педагогів в контексті вимог, представлених у Звіті комісії ЄС з питань педагогічної освіти. Визначено основні та додаткові вимоги, серед яких іншомовна компетентність посідає провідне місце. Автором стисло охарактеризовано вимоги до іншомовної освіти педагогів, які зазначено у Звіті: знання і розуміння, стратегія та вміння користуватися мовою відповідно до комунікативної ситуації, цінності.

Ключові слова: *професійна підготовка педагогів, концепція «Освіти впродовж життя», вимоги, іншомовна компетентність.*

Постановка проблеми. Сучасні інтеграційні процеси, які відбуваються в Україні та характеризуються переорієнтацією всіх сфер та галузей на міжнародне співробітництво, актуалізують питання підготовки висококваліфікованих фахівців різних спеціальностей. В умовах глобалізації міжнародного економічного, суспільно-політичного та освітнього простору особливого значення набуває потреба у спеціалістах, які володіють іноземною мовою, здатні до інтеграції в сучасне європейське та міжнародне співтовариство, що проявляється у вміннях майбутнього фахівця абсорбувати ефективні підходи до організації тієї діяльності, до якої він буде залучений. Особлива функція у розв'язанні означеного кола питань підготовки фахівців відповідно до європейських стандартів належить вищим навчальним закладам: технікумам, коледжам і, насамперед, університетам як основним генераторам інтелектуального та професійного зростання майбутніх фахівців.

Аналіз наукових напрацювань проблеми засвідчив, що питання компетентності в українській педагогічній та психологічній літературі в першу чергу пов'язується з поняттям комунікативної компе-

тенції, як знань або здатності до ефективної комунікації (Т.І. Гончар, Ю.Н. Ємель'янов, Н.Б. Завіниченко, Т.Л. Кобзар, С.С. Макаренко, К. Моїсеєнко, О.І. Нещерет, Л.А. Петровська, О.В. Попова, Л.Л. Федорова), яка тісно корелює із соціальною компетентністю (Н.В. Калініна, О. Колеснікова, Л.А. Лепіхова, А.К. Мудрик). Значної уваги приділяють дослідженню мовленнєвої та мовної компетенції у професійній діяльності, зокрема у такій, що безпосередньо пов'язана із здійсненням комунікації (Н.Б. Завіниченко, Л.В. Любчак, С.С. Макаренко, О.І. Нещерет, Ю.А. Паскевська, І.О. Тяллева, Н.Ф. Шевченко, Н.М. Шацька). Формування фахової іншомовної комунікативної компетенції майбутніх вихователів з правом викладання англійської мови стало об'єктом дослідження Т.М. Шкваріної [5].

На окрему увагу заслуговує вивчення особливостей формування іншомовної компетентності фахівців педагогічної сфери та особливостей їхньої підготовки в Європі. В цьому контексті актуальності набувають компаративні дослідження з проблеми реформування вітчизняної системи педагогічної освіти та пошук механізмів її трансформації у європейський освітній простір: Т.І. Вакуленко, О.В. Глузмана, Ю.В. Кіщенко, М.П. Лещенко, С.І. Синенко, А.В. Парінова, І.В. Пентіної, Л.П. Пуховської, Р.М. Роман, Л.О. Хомич. Для дослідження особливостей європейських вимог до професійної підготовки педагогів важливо також звернутись до наукового доробку Л.П. Пуховської, в працях якої досліджено тенденції розвитку педагогічної освіти в Західній Європі, а також частково означено особливості вимог до мовної освіти педагогів у європейському освітньому просторі [4, 141].

Науковий інтерес становлять вивчення вимог Європейської кваліфікаційної рамки до мовної освіти педагога, що є **метою** даної статті.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи проблему іншомовної компетентності педагога, варто розмежувати та дифеніціювати зміст самого поняття «компетентність» та його співвідношення із схожим за формою терміном «компетенція», який широко вживається у спеціальній та науковій літературі. Загальний зміст поняття «компетенція» подано у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» і визначається як «добра обізнаність із чим-небудь», а також «коло повноважень організації, установи або особи» [2, 560]. Очевидно, що для дослідження проблеми формування мовної компетенції підходить тільки перше визначення, однак його зміст слід розширити, тому що у нашому випадку мова йде не тільки про знання, але й про навички та уміння. «Компетентність» у зазначеному словнику трактується як властивість за значенням слова «компетентний», тобто як поінфор-

мованість, обізнаність, авторитетність. У деяких дослідженнях з теорії та методики навчання [1] вищезгадані терміни вживаються як синоніми й визначаються як результат навчання. Існує і таке визначення поняття «компетентність» як набута характеристика особистості, як здатність останньої приймати самостійні рішення та діяти, спираючись на набуті знання і досвід. У даному визначенні компетентність виступає в якості прояву компетенції, тобто як поняття, що є ближчим до «знаю як», аніж «знаю що» [3, 38]. Проте в цьому потрактуванні поняття відсутній елемент, який включає навички і уміння, хоча можна ототожнити їх з поняттям «досвід», який входить у зміст визначення. Тому далі під поняттям «компетенція» ми розуміємо сукупність знань, навичок та умінь майбутнього фахівця в оволодінні іноземною мовою, «компетентність» — вміння користуватись нею, як засобом спілкування відповідно до комунікативних ситуацій.

Аналіз визначень дозволяє трактувати *іншомовну компетентність* як засвоєння, усвідомлення мовних норм, що склалися історично в фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці, та адекватне їх застосування в будь-якій людській діяльності в процесі використання певної мови. *Іншомовна компетентність* — це інтегративне явище, що охоплює цілу низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок для успішного здійснення мовленнєвої діяльності в конкретних умовах спілкування. Під *мовленнєвою компетентністю* розуміємо вміння адекватно і доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення.

В загальноєвропейському документі «Загальноприйняті європейські принципи педагогічної компетенції та кваліфікацій», який було розроблено робочою групою експертів держав-учасників, класифіковано три найбільші області (сфери) компетентностей:

- співпраця з іншими;
- обробка знань, робота з технологіями та інформацією;
- робота в суспільстві та із суспільством.

Перша область компетенцій підкреслює значення запровадження інклюзії, спрямованої на розвиваючий потенціал кожного учасника навчання, а також міжособистісні та кооперативні навички, так само як і психолого-педагогічні знання.

Друга — передбачає здатність до відновлення (вміння бути гнучким і оперативним), до управління та критичного аналізу кількох видів ін-

формації, що передбачає наявність цифрової компетенції, яка застосовується відповідно до професійної мети, та зв'язок з педагогічними вміннями і умінням навчати.

Третя область вимагає, щоб учителі виступали в якості відповідальних професіоналів у місцевих освітніх громадах і з різними суб'єктами, а також сприяли розвитку та формуванню учасників освітнього процесу як європейських громадян із всезагальною відповідальністю, спроможних на співпрацю та позитивне ставлення до інтеграції та мобільності, міжкультурний діалог і повагу (European Commission DG Education and Culture, 2005) [6, 4].

Зазначимо також, що в робочому документі Європейської комісії з питань ключових компетенцій (European Commission, 2004) було виокремлено загальні і суміжні (додаткові) компетентності, які визначають основний (або базовий) прийнятний рівень оволодіння компетенціями. Оволодіння рівнем передбачає врахування та визначення більш складних рівнів майстерності в конкретних педагогічних ситуаціях, тим самим підкреслюючи актуальність контекстуальних факторів, а саме: культурних, соціальних та лінгвістичних (мовних).

В контексті європейської стратегії розвитку педагогічної освіти іншомовна компетентність актуалізується в рамках концепції «Освіти впродовж життя» (Life Long Learning), яка проголошена у Лісабонській конвенції. Пріоритетами ЄС з поліпшення якості викладання та педагогічної освіти, як це визначено у висновках Ради ЄС з питань освіти, визначено необхідність поліпшення професійної компетентності педагогів, а також необхідність формування у них цінностей та поглядів, які сформульовані як загальноєвропейські вимоги до педагога (Council of the European Union, 2007, 2008, 2009):

- спеціальні знання з предметів;
- педагогічна майстерність, що включає:
 - навчання гетерогенних класів,
 - використання ІКТ,
 - навчання суміжних(додаткових) компетенцій,
 - створення безпечних творчих шкіл;
- культура/сприйняття рефлексивної практики, досліджень, інновацій, співпраці, автономного навчання (самоосвіти) [6, 3].

У Звіті Ради ЄС з питань освіти серед восьми ключових професійних компетенцій, необхідних для Освіти протягом життя (LLL), провідними визначено такі:

- спілкування рідною мовою;
- спілкування іноземною мовою;

- математична та науково-технічна грамотність;
- знання комп'ютерних технологій (комп'ютерна компетенція);
- уміння навчатися;
- міжособистісна та громадська компетенції;
- підприємницька компетенція;
- культурна компетенція.

У підсумковому Звіті Європейської комісії генерального директорату освіти і культури щодо професійних вимог до підготовки педагога зазначено, що іншомовна освіта є обов'язковим і невід'ємним компонентом підготовки, причому така освіта передбачає не просто оволодіння мовою на лексичному та граматичному рівнях, але й на комунікативному насамперед. Коротко охарактеризуємо конкретні вимоги до іншомовної освіти педагогів:

— *знання і розуміння*: методика навчання мови, діяльнісні методи та засоби; розвиток критичного і пізнавального підходів до викладання і навчання; знання мови; використання інформаційно-комунікаційних технологій в педагогічному процесі; використання інформаційно-комунікаційних технологій для планування власної діяльності, організації діяльності та використання ресурсів, пошукові вміння; застосування різних способів оцінки і способів фіксації освітніх результатів учнів (студентів); критична оцінка програм адаптованих до національних або регіональних особливостей з точки зору досягнення цілей та розв'язання завдань і досягнення результатів; теорія і практика внутрішнього та зовнішнього оцінювання програми.

— *стратегії та уміння*: способи адаптації педагогічних підходів до педагогічної ситуації та індивідуальних потреб учнів (студентів); критичні оцінки розвитку та практичного застосування дидактичного матеріалу і засобів навчання; методика навчання; розвиток рефлексивної (відтворювальної) практики і самооцінки; розвиток самостійності в стратегії вивчення мови; способи збереження і підвищення безперервності особистої мовної освіти; практичне застосування навчальних планів і програм; об'єктивність спостереження та експертна оцінка; розвиток співпраці з освітніми установами країн, мова яких вивчається; пошукова діяльність; включення до навчальних досліджень; змістовне та мовноінтегроване навчання [7].

Серед *цінностей*, визначених ЄМП, іншомовна освіта посідає чільне місце і зазначена в переліку цінностей, до яких належать: соціальні та культурні цінності; різноманітність мов і культур; важливість вивчення та навчання іноземних мов і культур; навчання на засадах європейської співдружності; навчання командній роботі, співпраці та взаємодії

всередині і за межами шкільного навчання; важливість здобуття освіти протягом усього життя [6, 25].

Висновки. Здійснений аналіз засвідчив, що іншомовна компетентність педагогів у вітчизняному та європейському освітньому просторі на сучасному етапі є пріоритетною стратегією розвитку професійної освіти. Більш того, формування іншомовної компетентності педагогів є одним із механізмів реалізації Лісабонської концепції «Освіти протягом життя». Тож для вітчизняної педагогічної освіти важливим буде врахування досвіду європейських вищих навчальних закладів у забезпеченні практичної реалізації означеної концепції не тільки іншомовної освіти, але й формуванні інших професійних компетентностей, що становить **перспективу подальших досліджень** у даному напрямі.

Джерела

1. Болотов В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В.А. Болотов // Педагогика, 2003. — № 10. — С. 8–14.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. — 2003. — № 5. — С. 34–42.
4. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у західній Європі: спільність і розбіжності : Монографія / Пуховська Л.П. — К. : Вища школа, 1997. — 179 с.
5. Шкваріна Т.М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до здійснення іншомовної освіти дошкільників : монографія / Т.М. Шкваріна. — Умань : УВПП, 2008. — 392 с.
6. Caena Francesca Literature Review Teachers' Core Competences: Requirements and Development. — Education and Training 2020, Thematic Working Group "Professional Development of Teachers", EUROPEAN COMMISSION Directorate-General for Education and Culture. — Lifelong Learning: Policies and Programme. School Education — Comenius, April, 2011. — 28 p.
7. Competence Requirements in Early Childhood Education and Care: Final Report. — Public open tender EAC 14/2009 issued by the European Commission, Directorate-General for Education and Culture. — електронний ресурс: режим доступу: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED534599.pdf>

В статтю актуалізована проблема іноязычної компетентності педагогів в контексті вимог, представлених в Отчеті комісії ЄС по вопросам педагогического образования. Определены главные и дополнительные требования к профессиональной подготовке педагогов,

среди которых иноязычная компетентность занимает приоритетную позицию. Автором описаны требования к иноязычному образованию педагогов, которые обозначены в Отчете: знание и понимание, стратегия и умение пользоваться языком соответственно коммуникативной ситуации, ценности.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка педагогов, концепция «Образования на протяжении жизни», требования, иноязычная компетентность.*

The article deals with the problem of teachers' foreign language competence in the context of European Commission's Report on pedagogical education issues. It distinguishes the main and additional requirements to the teachers' professional training where foreign language competence takes an important place. The author presents the requirements to teachers' foreign language education which are indicated in the Report: knowledge and understanding, strategy and ability to use the language according to the communicative situation, values.

Key words: *professional teachers training, "Long Life Learning" conception, requirements, foreign language competence.*